

Trenutak duha na prijelazu tisućljeća

Ivan SUPIČIĆ

Sažetak

Na prijelazu tisućljeća suvremeni je čovjek znatno obilježen pozitivizmom i tehnicizmom današnje civilizacije, napose zapadne, pa gubi sve više svoje metafizičke i povijesne korijene. Primarni zadatak danas jest cjelovita rehabilitacija duhovnog i ljudskog. Nakon svih povijesnih neuspjeha ateističkog humanizma u tome može uspjeti samo jedan dublji, teocentrički i integralni humanizam koji bi obuhvatio sve u čovjeku i svakog čovjeka. Pretpostavka za to je, na tragu Evanđelja i Drugog vatikanskog sabora, temeljita i cjelovita duhovna preobrazba koje neće biti bez stavljanja težišta, kod što većeg broja kršćana, na produbljenje osobnog duhovnog života.

Uvod

Na prijelazu tisućljeća dobar dio prosječnih ljudi obilježenih pozitivizmom i tehnicizmom današnje zapadne civilizacije sve više gubi svoje metafizičke i povijesne korijene, desakralizira se i materijalizira, lišava se svakog misterija. Već je banalno reći da mnoštvo današnjih ljudi tone sve dublje u horizontalizam, konsumizam, komfor i hedonizam, u skladu s mentalitetom i mehanizmima tržišnog društva, kojim vladaju povrh svega zakoni i interesi kapitala i profita. Putem sredstava javnog priopćivanja, osobito televizije i tiska, suvremenog se »potrošača« zasipa površnim i površinskim znanjima plitkih i jednostranih pogleda i interpretacija, nabijenih utopijama i iluzijama, u kojima nema mjesta ni za kakvu dublju ljudsku i duhovnu dimenziju. Kao što je istaknuo Ivan Koprsek, masovni mediji, a napose televizija, »danas razaraju pisanu kulturu a time i temelj civiliziranoga života. Možemo bez trunca kulturnog pesimizma zaključiti da oni svoje recipijente odvikavaju od logičkoga mišljenja i aktivnoga samoodređenja. Otuđuju ih od konkretnoga svijeta iskustva, zatupljuju i tako pokopaju kulturu osobe i unutarnjosti.«¹ Ne zanemarujući dakako ni njihove pozitivne strane, ne može se ne vidjeti i te negativne aspekte važnosti »sredstava društvenog saobraćaja, njihov utjecaj na preobrazbu mentaliteta,

1 KOPREK, Ivan, Istina će nas oslobađati. Kršćanska filozofija o zdravlju društva, u: MIŠIĆ, Anto, ur., *Crkva i zdravo društvo*, Zagreb: Filozofsko-teološki institut DI, 1999., 46.

spoznaja, organizacija samog društva«. ² U prvom redu televizija do određene mjere može otuđiti čovjeka, napose mlade i djecu, odvođeći ih iz realnoga svijeta u fiktivni svijet slika, vizualnih znakova i simbola, razvijajući jednosstrano i pretjerano sposobnosti vizualnog percipiranja i pasivizirajući intelektualnu kritičnost, kao i dar verbalnog izražavanja, što rezultira, često već kod djece, osiromašenjem rječnika i rasuđivanja. Uronjen u »jedan posve nov način spoznaje i nov oblik kulture: kulture slika«, ³ suvremeni čovjek kao da sve više postaje bićem trenutka, bez prošlosti i povijesti, a tako i bez pogleda uprtog prema budućnosti i vječnosti, »dezontologira« se i gubi svoju duhovnu supstanciju. A takav redukcionizam dovodi sve češće, ne do legitimne valorizacije ljudske duše i tijela, nego do idolatrije tijela i tjelesnosti, te do psihologistički, biologistički i sociologistički ograničenih koncepcija ljudskog. Ako pak, kao što je istaknuo papa Pavao VI., nema »istinskog humanizma osim onog koji je otvoren prema Apsolutnome... (a) čovjek nije ni izdaleka posljednje mjerilo vrijednosti: on realizira samoga sebe jedino ukoliko sebe nadilazi, prema onoj tako točnoj Pascalovoj misli: 'čovjek beskrajno nadilazi čovjeka'⁴«, ⁵ to je zato što punina ljudskog uključuje duhovno i božansko te tendira prema vječnom. Dakako, ono što se može reći za prosječnog čovjeka današnjice ne tiče se ni svih ljudi ni svakog pojedinog čovjeka našega doba, niti se neosnovanim generaliziranjem smije protegnuti na sadašnju cjelinu zapadnoga svijeta kao da je to njegova jedina odrednica. Pa ipak, sve ga to među ostalim nesumnjivo snažno obilježava.

O rehabilitaciji ljudskog

Primarni zadatak pred kojim danas stoje ljudi dobre volje svih svjetonazora i uvjerenja, koji dijele u osnovi istu ili sličnu viziju dostojanstva i vrijednosti ljudske osobe, a napose viziju što je donosi *teocentrički humanizam*, kršćanski prije svega, zadatak je rehabilitacije ljudskog u svoj njegovoj cjelovitosti, na svim područjima i razinama, pa prema tome i zadatak potpune pozitivne valorizacije ljudskog duha, duše i tijela. Antropocentrički, a potom i izrazito *ateistički humanizam*, od renesanse i osobito prosvjetiteljstva naovamo, pošto je afirmirao i niz pozitivnih vrednota, nepriznatih ili potisnutih za prošlih vremena, prošao je do danas sav put svojih pozitivnih mogućnosti i potencijala, te je zaokruživši svoj povijesni ciklus, konačno pokazao svu svoju duhovnu iscrpljenost, nemoć, »korjenitu slabost i zabludjelost već u tome što nije adekvatno uzimao u obzir, dapače je nijekao duhovnu, transcendentalnu sastavnicu

2 PAVAO VI., *Octogesima adveniens*, 20, cit. u: VALKOVIĆ, Marijan, ur., *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991., 373.

3 Ibid.

4 PASCAL, Blaise, *Pensées*, Paris: Brunshwicg, 434.

5 Cit. u: VALKOVIĆ, Marijan, ur., op. cit., 330.

čovjekovu, njegovo nadnaravno i vječno određenje.⁶ To se osobito tiče materijalističkog humanizma sociocentričkoga tipa, napose onoga marksističkog usmjerenja. On nije bio ni ostao ta jaka i dinamična snaga, koja bi se mogla djelotvorno suprotstaviti suvremenom antihumanizmu i pseudohumanizmu, svim višestrukim otuđenjima čovjeka, do kojih je uostalom, katkad i usprkos sebi, djelomično i sam doveo.

U nadolazećim pokoljenjima duhovna se čovjekova dimenzija mora ponovno početi, još uspješnije nego dosad, njegovati i graditi, postupno uzdizati snagom jednog novog, cjelovitog, integralnog, teocentričkog humanizma kojemu ništa ljudsko i – koliko je čovjeku dostupno – božansko neće biti strano. Suvremeni dokumenti Crkve imenuju taj humanizam različito: nazivaju ga »punim«, »istinskim«, »potpunim«, »cjelovitim«, »transcendentnim«, »kršćanskim«, »univerzalnim« ili »novim« humanizmom.⁷ Ali usprkos tim terminološkim razlikama, sadržaj je uvijek isti: integralni humanizam obuhvaća *sve* u čovjeku i *svakoga* čovjeka. Kad se humanizam ne bi ticao čitava čovjeka ili kad bi se pak ticao samo nekih, a ne svih ljudskih bića, ne bi bio čak naprosto ni humanizam, a najmanje pak potpuni, cjeloviti, sveopći humanizam. Složenost i dubina ljudske naravi tako su nezaobilazne, a zakoni duha i života tako nepokolebivi, da se nikada i nigdje polovična rješenja ili pseudorješenja, unatoč čovjekovoj prilagodljivosti i izdržljivosti, nisu u ljudskoj povijesti mogla trajno održati niti ne izazvati, katkad i pravim protuudarcem neizbježnih posljedica, potrebu za drugim, temeljitijim rješenjima. I sadašnji je povijesni trenutak na prijelazu k novom tisućljeću pun takvih izazova.

Mnogim današnjim ljudima, međutim, dobrim dijelom nedostaju svježina duha i snaga srca, istinski duhovni zanos i unutarnje bogatstvo, da bi odgovorili visini tih izazova. Ali ako to i nije tako kod svih ljudi našega vremena, spomenuto je pomanjkanje ipak jedna od njegovih dominantni. Nije opravdano idealizirati niti koje vrijeme i razdoblje ljudske povijesti, ali ni umanjivati i koji njezin trenutak, pa tako ni vrijednost sadašnjega, koji je po mnogočemu pozitivan i jedinstven. Kršćani bi trebali znati vjerojatno bolje od bilo koga drugog da na njivi povijesti, premda često u nejednakim omjerima, uvijek usporedno rastu i pšenica i kukolj. A u krilu povijesnih i drugih okolnosti ostaje neprestano aktualan ljudima svih podneblja i vremena upućeni Božji poziv na *duhovni život* – kolikogod oni bili ili ne bili tog poziva svjesni. Taj poziv je izričito sadržan i u onoj Kristovoj riječi: »Tražite najprije kraljevstvo Božje i njegovu pravednost« (Mt 6,33) i »Kraljevstvo je Božje u vama« (Lk 17,21). A to je kraljevstvo stanje bića i duha. Ono je duhovni zavičaj Božji, milošću ponuđen i dan čovjeku da ga prihvati vlastitom slobodom kao krajnji i beskrajni, najviši mogući domet i vrhunac čovjekova postojanja i života, kao

6 SUPIČIĆ, Ivan, Humanizam i politika, u: BALOBAN, Stjepan ur., *Kršćanstvo, Crkva i politika*, Zagreb: Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, 1999., 23.

7 Usp. *ibid.*, 29.

puninu bića u sjedinjenju s Bogom u svetosti, istini i ljubavi. A nečeg višeg od ovoga za čovjeka nema niti može biti. Kraljevstvo Božje nije od ovoga svijeta, ne dolazi niti će doći da pobudi pozornost izvana, niti će se, prema Kristovoj riječi, za nj moći reći da je ovdje ili ondje. Ono ne pripada pojavama i vladavinama zemaljskoga reda.

Ako vjera i religioznost ne vode ovim ili onim putem k tom krajnjem i beskrajnem cilju, kojemu je pozvan svaki čovjek, ako se vjera, kršćanska iznad svega, ne živi unutarnje, nego bez trajnog i neprestanog, upornog produbljivanja *osobnog* duhovnog života, to postaje opasno za duhovno određenje i za autentičnost čovjekova religioznog života, uspavljuje svijest i savjest, stvara lažnu sigurnost u dovoljnost – za spas ljudskih duša – ispravnog vršenja određenih sakralnih čina ili pripadnosti određenom vjerovanju te religioznoj i crkvenoj zajednici, čak u nadomjesnu vrijednost vanjskog i sociološkog, posebice ritualnog uključivanja u nju. A sve to govori više o »magičnom« negoli o čistom duhovnom, napose kršćanskom poimanju religioznosti i duhovnog života. I upravo je tu i u tome Krist donio korjeniti preobrat i postavio bitni, nezaobilazni zahtjev stavivši težište na *osobni duhovni život*, stav i odnos vjernika prema Bogu i prema Kristu samom. Ne umanjujući dakako ni u čemu svu važnost i vrijednost sakramentalnog života ni bitnu sveopću božansko–ljudsku dimenziju zajedništva i crkvenosti, kojih osobni duhovni život uostalom čini dio unutar općinstva svetih, nikad valjda neće biti dovoljno istaknuti da kraljevstvo Božje, koje u »Očenašu« neprestano prizivamo da dođe, stoji za čovjeka u njegovu osobnom susretu i sjedinjenju s Bogom u ljubavi, istini i svetosti. Kršćanin koji to ne shvaća ili to stavlja u svom življenju i ponašanju, ne na prvo, nego na neko drugo mjesto, ne razumije nego izobličuje i unizuje samu bit Kristove poruke i kršćanstva.

Posljedice takva pretpostavljanja »slova« »duhu« ili bilo kakva izvrtnja hijerarhije vrijednosti, među kojima je vrhovna kraljevstvo Božje, jer je to sam život s Bogom i u Bogu, onaj život kojem nam se posve otvoriti i iznad svega ga tražiti, mogu biti, a najčešće i jesu, kako na individualnom tako i na skupnom planu, razni oblici moralizma, formalizma i legalizma, pogrešnog dogmatizma, kakvog ne naučava Katolička crkva, integrizma i fundamentalizma, ekskluzivizma i sektarizma. Svi ti oblici izraz su zatvaranja, samoizolacije, obrambenih refleksa, sužavanja duhovnog i napose izvornog i istinskog kršćanskog obzorja, individualnog ili skupnog stavljanja sebe i vlastitih stavova i ponašanja ispred svega drugog, ukratko u psihologiji dobro poznata ego–pozicija koja s pravim kršćanskim duhom nema ništa. Nasuprot njoj i svim spomenutim pojavama, Kristove su riječi »duh i život«, pa ako dolazi vrijeme i već je došlo, osobito danas, kad će se istinski klanjaoci »klanjati Ocu u duhu i istini« (Iv 4,23), slobodno nam je nadati se da je u naše doba ova uvijek aktualna Isusova poruka aktualnija više nego ikad barem i u tom smislu što odgovara znakovima vremena, dozrijevanju ekumenskog duha, shvaćanju Crkve o njoj samoj

i izgledima da se ostvari, premda vrijedi za sva vremena, možda punije nego u nekim prošlim vremenima.

Daleko od svakog religioznog relativizma, ali i od relativiziranja ljudskih savjesti, valja istaknuti da svatko, koje god religiozne pripadnosti, vjerovanja, uvjerenja i opredjeljenja bio, ako traži Boga i njegovu istinu iskrena srca i čiste savjesti, znao on to ili ne, pripada otpočetka i zauvijek Kristu i jest Kristov, član je Kristove ekumene, nevidljive Crkve kojoj je na čelu Krist. Jer On je Spasitelj i Otkupitelj svakoga čovjeka koji je došao na ovaj svijet. I rast istinskog ekumenizma u našem vremenu jedan je od izraza postupnog, sve dubljeg sazrijevanja svijesti o tome. A konkretni izraz traženja ponajprije kraljevstva Božjeg i »njegove pravednosti«, kao i autentičnog duhovnog života, jest ona nerazdvojna ljubav ujedno i prema Bogu i prema čovjeku koju je Krist odlučno i definitivno označio kao bitni sadržaj dviju vrhovnih i između sebe jednakih zapovijedi.

Zato je Nikolaj Berdjajev i mogao opravdano reći da je onaj tko nije humanist, čovjekoljubiv, onaj tko ne ljubi čovjeka, pa bio i vjernik, zapravo – ateist. Jer ne može ljubiti Boga, kojeg ne vidi, onaj tko ne ljubi čovjeka kojega vidi. No ljubav je plod slobode, tog vječnog i apsolutnog svojstva Božjega, iz kojega izvire i koje, *mutatis mutandis*, na njegovu stupnju osobnosti, obilježava čovjeka kao istinsku sliku i priliku Božju, pa i prijatelja Božjeg – »*homo imago et amicus Dei*«:⁸ »Ne zovem vas više slugama nego... prijateljima« (Iv 15,15). I nema veće ljubavi od one kad tko, poput Krista, polaže život svoj za svoje prijatelje (Iv 15,13), život koji se može različito davati, dijeliti, udijeliti i nositi zajedno s drugima. Konačno, ni vlastitu se dušu ne spašava u osami.

Ako je, s druge strane, izvor ljubavi Božjom milošću čovjeku dana i potaknuta *sloboda*, ne samo u smislu osobnog izbora koji prihvaća ili ne, pa prema tome i pozitivno ili negativno potvrđuje Boga i brata čovjeka, nego i u smislu oslobođenosti ostvarene duhovnim rastom u dobru, izvor je ljubavi i *vjera* koja, i sama plod susreta milosti i slobode, uviđa i priznaje da s onu stranu ograničene čovjekove slobode i uma postoje i jesu apsolutna Božja sloboda, istina i ljubav. Na kraju, najdublje istinski ljubiti moguće je jedino ako se vjeruje da za to postoje odlučni motivi i krajnji apsolutni razlozi, a to mogu biti samo Bog ljubavi i čovjek predodređen besmrtnosti kao njegova slika i prilika, kao biće čija ontološka vrijednost i duhovni korijeni sežu u božansko. Ta konačna i sržna teistička utemeljenost ljubavi prema čovjeku ne isključuje, međutim, autentičnost (ali možda i određenu ograničenost) ljubavi prema čovjeku s ateističkih pozicija. To kršćani moraju, osobito danas, u ime istine, prepoznati, priznati i poštovati. Negirati to bilo bi koliko kratkovidno toliko i nerealno. Naprotiv, tome bi se svi, a napose kršćani, morali samo radovati. Ako oni nalaze posljednji ili najviši razlog za univerzalnu, ali i konkretnu, učinkovitu i

8 Usp. PERIĆ, Ratko, ur., *Homo imago et amicus Dei. Miscellanea in honorem Ivannis Golub*, Rim: Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima, 1991.

stvarnu ljubav prema čovjeku u božanskom, napose u Kristu, oni koji nisu kršćani, nego su vjernici drugih religija ili sljedbenici agnostičkih ili ateističkih svjetonazora, mogu također iskreno ljubiti i cijeniti čovjeka, biti istinski čovjekoljubivi i ne uzimajući u obzir ili i ne znajući za božansko podrijetlo ljubavi u čovjeku i za čovjeka. Uostalom, na mnogo širem planu, kraljevstvo je Božje prisutno i »u drugim religijama i kulturama, u kojima Bog ne prestaje djelovati. Kraljevstvo u tom smislu, nadilazi (vidljivu) Crkvu... Promičući i služeći Kraljevstvo, Crkva je pozvana da postane svjesna svojih ograničenja i da se otvori u dijalogu drugim kulturama i drugim religijama.«⁹ To ona danas i čini više i bolje nego ikad prije, izlazeći postupno iz granica zapadne civilizacije i kulture ali nipošto ne napuštajući njezine vrijednosti i bogatstva. Kao što je pisao papa Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Redemptoris missio*, »Crkva nije svrha samoj sebi, jer je podređena kraljevstvu Božjem kojega je klica, znak i instrument... Crkva je u službi Kraljevstva kada širi u svijetu 'evanđeoske vrijednosti' koje su izraz Kraljevstva i pomažu ljudima da prihvate Božji plan. Istina je dakle da se započeta stvarnost Kraljevstva može također naći izvan granica Crkve, u cijelom čovječanstvu, u mjeri u kojoj ono živi 'evanđeoske vrijednosti' i otvara se djelovanju Duha koji puše gdje hoće i kako hoće (usp. Iv 3,8)«.¹⁰

Ateizam i kriza civilizacije

Predobro je poznata, kako ju je nazvao Henri de Lubac, moderna »drama ateističkog humanizma«,¹¹ poznate su sve njegove idejne i ideološke mutacije, s dalekosežnim praktičnim neuspjesima, a u nekim krajnjim posljedicama i njegova kobna tragedija, izraz njegova dubokog unutarnjeg protuslovlja, kad se pretvarao čak u otvoreni protuhumanizam, sa svim njegovim teškim zločinima, osobito unutar totalitarnih društvenih sustava. No sličnu je, premda ne i istu tragičnu sudbinu u mnogim konkretnim povijesnim zbivanjima doživio i kršćanski humanizam u onim stavovima i postupcima ljudi, čak i istaknutih službenika Crkve, koji su sebe smatrali kršćanima i nastupali su kao takvi, pa i u ime službene Crkve kao vidljive duhovne zajednice, kad ti stavovi i postupci nisu bili ni humani ni istinski kršćanski. Za takve se postupke Crkva danas, počevši od pape Ivana Pavla II., opravdano kaje i uviđa da su nespojivi s Kristovom blagom viješću i porukom te s kršćanskim duhom i životom. Vjerski ekskluzivizam, doktrinarstvo, legalizam, ideologizam i konformizam nemaju doista ništa zajedničko s njima. Autentična im je kršćanska duhovnost potpuna suprotnost koju ništa, a najmanje takva usmjerenost, ne može zamijeniti ili nadomjestiti, niti se s njom može uopće usporediti. Opasnost pred otklonom ili

9 AMALADOSS, Michaël, *A la recontre des cultures. Comment conjuguer unité et pluralité dans les Eglises?*, Paris: Les Editions de l'Atelier/Les Editions Ouvrieres, 1997., 54.

10 Cit. u ibid., 53.

11 Usp. LUBAC de, Henri, *Le drame de l'humanisme athée*, Paris: Editions Spes, 1950., 4. izd.

padom od autentičnog k patvorenom, od istinskog prema karikaturi, od izvornog prema otuđenom ili opasnost pred onim što je netko nazvao gotovo sveprisutnom »prirodnom tendencijom k otprirođenju«, ne može – čini se – mimoići ni ljudske zajednice ni većinu ljudi u istočnim grijehom načetom i ranjenom čovjekovu svijetu. Čovjek, po naravi, nije zao, ali je zbog svoje slabosti i krhkosti lako podložan zlu. Crta između »pšenice« i »kukolja« povučena je u svakom ljudskom srcu, a napast farizejstva, tog produkta ega a ne duha, prisutna je u svim ljudskim bićima te društvenim, vjerskim i civilnim zajednicama, društvima i strukturama, koji mogu biti više ili manje zdravi ili bolesni, pravedni ili grešni. Ako je Krist iznad svega i dosljedno osudio jedino i isključivo farizejstinu, rekavši da će se sinovima ljudskim oprostiti svi grijesi osim grijeha protiv Duha, onda ta osuda vrijedi za sva vremena i za sve farizeje ovoga svijeta, pa i za same kršćane, koji su posebno izloženi opasnosti da poput Petra ili Jude zaniječu ili izdaju Onoga, koga su pozvani slijediti i za Njega svjedočiti. Visina zahtjeva pred koje su postavljeni, samim time što su kršćani, stavlja ih u osobito težak i neudoban položaj: uvijek će ih se moći pitati slijede li doista autentično i vjerno Krista ili možda, poput farizeja, »govore a ne čine« (Mt 23,3).

Otuda za kršćane i trajni zadatak što dublji i temeljitiji preispitivanja sebe, neprestane obnove, uvijek ponovnih traženja i poštivanja svega istinitog, autentičnog, plodnog, zdravog i pozitivnog u svemu i svakome, od koga god i otkuda god dolazilo, na svim razinama, u svim zajednicama, u svim aspektima i područjima povijesnih zbivanja, duhovnih usmjerenja, vjerskog i sveg ostalog života ljudi i svake ljudske osobe. Otuda i središnja, odlučna i vrhovna važnost duhovnog života čovjekova, njegova duhovnog stanja i postojanja, iz kojih niču i razvijaju se mnogobrojna dobra, a na suprotnom kraju, u odsutnosti duha i svijesti, najveća zla. Jer dobar dio onoga što se čovjeku događa izvana ima svoj korijen u onome što se zbiva u njegovoj nutrini. Njegovanje duhovnosti, s onu stranu svih vanjskih slavlja i svečanih okupljanja najviši je, temeljni i vrhunski zadatak sadašnjeg povijesnog trenutka velikog Jubileja na prijelazu tisućljeća. Taj prvorazredni, primarni i presudni zadatak toliko je velik i važan da bi mu sve ostalo trebalo potpuno podrediti i prema njemu se usmjeriti ne zanemarujući pritom činjenicu da svaki ljudski i društveni problem treba rješavati na svim razinama, od duhovnih do posve materijalnih i tehničkih. Razvijanje duhovnog života ljudi alfa je i omega svakog apostolata, pastorala, kateheze i nove evangelizacije.

Ono što, međutim, obilježava mnoge ljude u sadašnjem trenutku zapadne civilizacije jest ne samo zanemarenost duhovnog, koje se naširoko doživljava kao suvremenom čovjeku gotovo ili čak posve nepotrebno, kao nešto nedohvatljivo, s onu stranu ljudskih snaga, dapače gotovo »nehumano«, jer traži previše od tog čovjeka, pritisnutog stresovima i zahtjevima egzistencije, nego i shvaćanje o gotovo opasnom i »irealnom« karakteru zahtjeva duhovnog života, koji bi odveo čovjeka od »realnog« življenja, njegovih traženja i potreba. Današnji se čovjek često naprosto boji duhovnog, ono ga smeta i uznemiruje,

udaljuje od zaborava, lagodnog komfora i ugodne upotrebe slobodnog vremena. No poraznije je to, što se takav refleks može opaziti i kod samih kršćana ili onih koji sami sebe smatraju kršćanima a da to možda zapravo i nisu, misle da su vjernici ali njihov život nije onakav kakav bi bio da to doista jesu. S obzirom na to da je put duhovnog rasta u traženju istine, sve veće ljubavi, svjesnosti i samozataje najteži ljudski put, jer je križ i u njemu duboko uključen, razumljiva je instinktivna reakcija koja spontano zazire od onoga što je teško i češće izabire ono što je lakše ili lako. Manje je zahtjevno proživljavati vlastitu religioznost na razini održavanja osnovnih moralnih zapovijedi, vršenja sakralnih čina, sociološkog uklapanja u religioznu zajednicu i repetitivnih molitvi, a mnogo je zahtjevnije krenuti na put osobnog duhovnog uspona, traženja kraljevstva Božjeg *u* nama i *među* nama koje je Krist postavio svakom čovjeku kao prvi i vrhovni cilj: »Budite savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski!« (Mt 5,48).

Rastući horizontalizam zapadne civilizacije reducira ljudsko obzorje na sociološko i materijalno predstavljajući ih najvišim dosegom čovjekovim u slobodi, demokraciji, uživanju ljudskih prava, materijalnom komforu konsumizma, a liberalizam uvjeravajući čovjeka da je on sam, individualno, vrhovni sudac svojih vlastitih djela i postupaka. Tom moralnom individualizmu izmiču ne samo duhovno i duhovnost nego na kraju i svaki čvrsti kriterij razlikovanja dobra i zla. No suvremenom čovjeku izmiče iz ruku i svijet koji je sam stvorio i kojemu je gotovo potpuno izložen usprkos visokoj racionalizaciji, osobito razvidnoj u društvenoj organizaciji, znanosti i tehnici. Gotovo je nevjerojatno kakvom je upravo proročkom intuicijom Nikolaj Berdjajev prije više od pola stoljeća predvidio da idemo u susret vremenu u kojem će stroj toliko zavladati čovjekom da čovjeka neće možda više ni trebati,¹² kao što je i Johan Huizinga već tridesetih godina ovoga stoljeća osjetio, i prije pojave televizije, u kojoj će mjeri čovjek postati zarobljen na početku ovoga teksta spomenutom »kulturom slika«, sugestibilnošću vizualnog i s njima povezanim »općim slabljenjem moći rasuđivanja«.¹³ I u ovim je pojavama, kao u prvom redu i u onima na misaonom i društveno-političkom planu, velika i duboka unutarinja suprotnost današnjega svijeta i one civilizacije koju je čovjek gradio tijekom 20. stoljeća. Stvarao ih je u ime svoje slobode i oslobođenja, a oni su doveli do njegova porobljenja, ne samo u okvirima najstrašnijih tiranija, totalitarizama i diktatura, koje su to stoljeće učinili jednim od najmračnijih u povijesti civilizacije,¹⁴ nego na nekim razinama i u okviru suvremenih demokratskih društava. Ako ništa drugo, smjer kojim je pošla suvremena civilizacija trebao je dovesti do pune, pa i potpune

12 Usp. BERDJAJEV, Nikolaj, *Čovjek i stroj. Problem sociologije i metafizike tehnike*, u: *Čovjek i tehnika*, Zagreb, Matica hrvatska, 1944., 115–141.

13 Usp. HUIZINGA, J., *U sjeni sutrašnjice. Kriza suvremene kulture*, Zagreb: Naklada »Dubrava«, 1944.

14 Usp. SUPIČIĆ, Ivan, *Hrvatska i Europa. Povijesno-filozofijski osvrt*, u: SUPIČIĆ, Ivan, ur., *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, I. sv., Zagreb: HAZU–AGM, 1997., 22.

društvene, intelektualne i moralne čovjekove emancipacije, a priveo ga je, naprotiv, do jednoga svijeta u kojem su mentalne, ekonomske i socijalne strukture takve da njihova unutarnja logika i funkcioniranje zaobilaze duhovnost bez koje takve emancipacije nema.

Od Condorceta do Marxa i njihovih liberalnih odnosno komunističkih sljedbenika, iluzija i utopija napretka kao nužnog hoda ljudske povijesti, koji bi jednodimenzionalnim usponom vodio čovječanstvo samo k boljitku života i društva, pokazale su se u našem tragičnom stoljeću kao gigantske zablude. Demantirale su ih sama povijest i njezina zbilja: uza sve napretke događali su se i najporazniji nazatci i neuspjesi. Ako su liberalizam i kapitalizam u svom povijesnom razvoju bili razlogom dubokih nesreća i razočaranja tolikih ljudskih bića, uza sve nesumnjive boljitke koje su donijeli u raznim trenucima i na raznim mjestima, isto su toliko, čak još mnogo više, to bili marksizam–lenjinizam i komunistički sustavi, koji su praktički izdali i ono malo pozitivnog što su teoretski propovijedali. A ono što nam danas, na raskrižju tisućljeća, donosi zapadna civilizacija kao vrhunac svojih mogućnosti, uza sve pozitivne strane, pod velikim je znakom vrlo ozbiljnih pitanja.

Zahtjev za poštivanjem temeljnih ljudskih prava postao je univerzalan i to je njezina velika i neosporiva tekovina, no sam po sebi ostaje ipak izrazom suvremenog horizontalizma ako nije korjenito i odlučno uravnotežen poštivanjem cjelovitosti ljudskog bića u svim njegovim dimenzijama, temeljnih ljudskih vrijednosti i trajnih, etičkih načela te brige za ljudsku dušu, a ne samo tijelo, što sve zajedno tvori duhovnu bit ljudskosti bez koje, ma kakva prava uživao, čovjek nije ni cjelovit ni potpun. U središtu svega nije tako bilo kakav čovjek, koji naprosto uživa svoja prava, nego je pitanje o tome koji je to i kakav čovjek, što je on, zašto postoji i živi, koji su mu naravni i nadnaravni ciljevi, kojeg li je duha i konačnog određenja. To temeljno pitanje traži pozitivan odgovor bez kojega ljudski život, utopljen u patnjama, stradanjima i neuspjesima te konačno smrti ostaje apsurdom. Raspad duha i duhovnosti u suvremenoj civilizaciji, usprkos svim drugim njezinim postignućima, raspad je kakav ljudska povijest nije možda nikad prije doživjela. Radikalna praktička negacija čovjeka kakvu je vidjelo 20. stoljeće, gaženje njegova dostojanstva i tolikih vrijednosti, došli su tijekom odlazećeg stoljeća prije svega od totalitarnih političkih i društvenih sustava, komunizma i nacionalsocijalizma, koji su se proglasili, i bili su, ne tek ateistički nego apsolutno i pozitivno antiteistički.

Pod *apsolutnim* ateizmom valja, dakako, shvatiti realno nijekanje »opstojnosti samoga Boga, u kojega vjeruju vjernici – Boga Stvoritelja, Spasitelja i Oca, čije je Ime beskrajno nad svakim imenom koje možemo izustiti«, ¹⁵ a pod *pozitivnim* ateizmom »aktivnu borbu protiv svega što nam priziva Boga – dakle radije antiteizam negoli ateizam – te istodobno očajnički napor... da se

15 MARITAIN, Jacques, *La signification de l'athéisme contemporain*, Paris: Desclée De Brouwer, 1949., 10.

prepravi u skladu s tim ratnim stanjem protiv Boga sav ljudski svijet misli i sva njegova ljestvica vrijednosti«. ¹⁶ Moderni je ateizam u stvari »povijesni događaj bez presedana, jer je ujedno *apsolutni* ateizam i *pozitivni* ateizam... Takva provala ateizma bila je kraj postepene degradacije ideje Boga koju se moglo promatrati tijekom prošla tri stoljeća i za koju je posebno odgovoran građanski racionalizam«. ¹⁷ Taj je racionalizam i danas živ i jedan je od glavnih izvora i obilježja suvremene zapadne civilizacije, praktički agnostičke i ravnodušne spram svih pitanja transcendencije i duha. Za nju je karakteristično da unutar nje čovjek slobodno misli i uživa svoja formalna prava, a što će misliti i kako koristiti ta prava, pitanje je njegove osobne slobode, trenutka i individualne prosudbe, pa čak – barem donekle – i kad čovjek koristi svoju slobodu protiv same slobode a svoja prava ne mareći za prava drugih ljudi. No pozitivne demokratske slobode imaju i svoje naličje. Užasna slika suvremenog svijeta u kojem vladaju neprihvatljive socijalne i ekonomske razlike, usprkos formalno proklamiranih jednakosti sviju, najbolje svjedoče o tom suvremenom »duhu« uperenom praktički protiv konkretnog čovjeka te njegovih temeljnih vrijednosti: velik dio čovječanstva u bijedi je i gladi, zaostao i nepismen, potpisan i nerazvijen, kulturno sasvim na margini, dok je drugi, manjinski dio u obilju i raskoši, u obijesnom rasipanju i uživanju te nameće svoju ekonomsku premoć i političku silu ostatku svijeta. ¹⁸

U takvu je kontekstu humanost suvremene civilizacije dramatično zasjenjena, što imperativno nameće drukčije sveopće nastojanje na jednom cjelovitom i produbljenom humanizmu, koji bi *hic et nunc*, ovdje i sada, ozbiljno radio na dosljednoj praktičnoj primjeni načela o ljudskim pravima. Zahtjev je duha i trenutka te vapaj najvećeg dijela napaćenog čovječanstva da se poduzme sve, na svim razinama, od strane svih ljudi dobre volje svih svjetovnih nazora i usmjerenja, kako bi se sustavno podizala jedna nova, ljudskija civilizacija i jedan bratskiji svijet, koje bi se, na tragu Pavla VI. i osobito Ivana Pavla II., moglo zvati *civilizacijom ljubavi*. ¹⁹

Ako je kriza zapadne civilizacije bez presedana, to je i zato što je kriza duha u njoj bez premca. Ona je iznjedrila suvremenog pojedinca koji odbija podvrgnuti se bilo čemu što nadilazi njegov individualizam, egocentrizam i posebne interese, i nesposoban je zamisliti svaku transcendenciju i išta iznad sebe. I tako, bez uporišta u vječnom i transcendentnom, bez oslonca u metafizičkom, ta civilizacija prestaje biti kulturom. ²⁰ Potrošački mentalitet, koji se sustavno potiče i razvija u interesu kapitala i profita, dovodi ne samo do mate-

16 Ibid., 11.

17 Ibid., 12.

18 Usp. SUPIČIĆ, Ivan, Crkva i humanije društvo, u: MIŠIĆ, Anto, ur., *Crkva i zdravo društvo*, Zagreb: FTI, 1999., 21, i: *Hrvatska i Europa. Kultura, znanost i umjetnost*, I. sv., 22 i 25.

19 Usp. ŠAGI-BUNIĆ, Tomislav Janko, *Prema civilizaciji ljubavi*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1998.

20 Usp. MARITAIN, Jacques, *Cjeloviti humanizam*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1989., 11–18.

rijalnog nego i do »duhovnog konsumizma«: slični potrošnoj robi, troše se i rasipaju i život i vrijeme, a za ideje je važnije da slobodno cirkuliraju nego da budu istinite. Suvremeni svijet sve više uzima za »potrošnu robu« misli, svjetonazore, pa i samu religiju, krajnje ih relativizirajući. Bez obzira na njihovu vrijednost i sadržaj, on više drži do njihova slobodnog izražavanja, negoli do njihove istinitosti, sadržaja i vrijednosti. S obzirom na to moglo bi biti riječi i o svojevrsnom nihilizmu kojem je više do oblika nego do biti. Na krajnostima, riječ je o pravoj i stvarnoj destrukciji ljudske misli, duhovnog i ljudskog. Kratkoročnost vrijednosti prevladava sve više. U svemu tome masovni mediji su postali velikom »tvornicom iluzija i snova«. Oni iz dana u dan uvjeravaju ljude da su život i svijet upravo i jedino onakvi kakvima ih oni prikazuju. Oni navode mnoštva da se ponašaju uvijek i svugdje samo kao potrošači, diskvalificira im se memorija u ime »uvijek novog«. Stvara se prava ideologija laži i obmane koja sve više ovladava svijetom. Suvremena civilizacija postaje sve više a–teističkom i indiferentističkom, možda i prvom civilizacijom te vrste u povijesti, s tendencijom da globalno prekrije svijet materijalističkom idolatrijom.

Prema renesansi duha

Pa ipak, u takvom globalnom kontekstu, koji sadrži još mnoštvo negativnih, ali i vrlo mnogo pozitivnih sastavnica, koje nije bilo moguće dotaći ovdje, priprema se veliki »vihor i oganj Duha«²¹ čiji se znakovi i prvi plodovi pojavljuju na svim stranama, klijaju i niču na mnogim obzorjima. Duša je mnogih ljudi danas, osobito mladih, gladna i žedna duha, istine i ljubavi. Uz očitu ravnodušnost razvidna su i duhovna traženja. Drugi vatikanski sabor na izvoru je mnogih bitnih gibanja, napose među katolicima i kršćanima. I on sâm je veliki znak vremena. Javlja se niz, karizmatičkih i drugih, duhovnih pokreta. Uz neizbježna vrludanja, nesigurnosti i bespuća, pojave lažnih duhovnih vođa i proroka, sve više se umnažaju i autentična traženja a postaje sve privlačnijim i upoznavanje raznih religija te mudrosti Istoka i Zapada. Ovo sve može biti samo tek spomenuto. To potiče mnoga, i duboka i ozbiljna, pitanja koja ne trpe nikakve brze i površne odgovore, jer i tu valja razlikovati »kukolj« od »pšenice«, istinsko od patvorenog, vrijedno od onoga što takvo nije. Ekumenski duh i poštivanje ljudskih savjesti nameću tu najveći obzir i mudrost. Ono što bismo pak željeli još reći o izazovima trenutka i pozivima Duha za same kršćane, katolike posebno, na prijelazu tisućljeća, bit će tek minimum minimuma. No taj minimum neće nipošto govoriti ni o kakvu minimalizmu. Naime, ono što je danas potrebno i kršćanstvu i kršćanima, i Crkvi i svijetu, to je, na tragu Evanđelja i Drugoga vatikanskog sabora, duboka i korjenita, mudra i cjelovita *duhovna preobrazba*. Riječ je ni više ni manje nego o rehabilitaciji ljudskog, o rehabilitaciji čovjeka i duha, Crkve i kršćanstva. Nakon tolikih stoljeća nagomilanih

21 Usp. KUŠAR, Stjepan, *Vihor i oganj Duha*, Zagreb: Teovizija, 1998.

problema i nesporazuma, prijelaz u novo tisućljeće nije trenutak za male, vanjske, površinske ili površne i djelomične zahvate, za manje prilagodbe i ispravke u ponašanju kršćana, nego za pravu i istinsku konverziju i metanoju.

Zadatak je golem i težak. Da bi bili uvjerljiviji i djelotvorniji, da bi autentično svjedočili, kako u pastoralnom radu, tako i u svom cjelokupnom životu, svećenici i vjernici svjetovnjaci, redovnici i redovnice, vjeroučitelji i drugi kršćani moraju to činiti u većoj *svetosti života*, s potpunijim predanjem, s produbljenijom duhovnošću, poznavanjem i razumijevanjem suvremenog čovjeka i mentaliteta te s većom plemenitošću. A sve to pretpostavlja i neprestano stavljanje u pitanje samih sebe, preispitivanje, pročišćavanje i oslobađanje od svih nebitnih natruha prošlosti, koje opterećuju i zasjenjuju čistoću evanđeoske poruke, napuštanje svega zastarjelog i mentalitetu suvremenog čovjeka neprihvatljivog, umrtvljenog i nekršćanskog, što se međutim predugo kršćanskim prikazivalo, a nataložilo se u skupno pamćenje i u pojedine kulture, pa i hrvatsku, i s čime su se kršćani štetno i nepotrebno previše identificirali, tako na primjer i s takozvanom sociološkom religioznošću, pukim običajima i praznim formulama, koji nisu ni duh ni život.

Kršćani sadašnjosti i budućnosti morat će odsad daleko jasnije i odlučnije točno razabrati što pripada *biti evanđeoske objave* i sadržaja a što pak pripada samo tradiciji, zemaljskoj povijesti i kulturi kao promjenljivim i prolaznim pojavama. Morat će jasno razlikovati uzvišenu i netaknutu Kristovu poruku i objavu i ono što je u njoj nadnaravno i Božje od naravne, kulturne i povijesne zbilje, kroz koju su ta poruka i objava prolazile u vremenu. U tome kršćani moraju ići do biti i korijena stvari u ime samoga Krista i njegove istine, u ime uspravnosti i vjerodostojnosti kršćanstva, u ime dosljednog služenja Kristu i vjernosti Njegovoj riječi: »Istina će vas osloboditi« (Iv 8,32). S druge strane, bez duboke i stvarne prožetosti kršćanskog i ljudskog, bez njihove uzajamne oplemenjenosti, danas je gotovo nemoguće vjerodostojno i uvjerljivo svjedočiti Kristovo Evanđelje. Nedostaci u ljudskosti tome su najveća zapreka, kvaliteta našeg čovječstva je u kršćanskom naviještanju danas upravo presudna.²² Da bi bilo autentično i donijelo ploda, to naviještanje ne može nipošto biti samo naviještanje riječima, pripovijedanjem i propovijedanjem, nego mora bezuvjetno biti, danas više nego ikad, iznad svega *svjedočanstvo života i svetosti*, istinska kultura življenja i postojanja, u kojima riječi i djela kršćana neće biti u neskladu ili raskoraku, nego u što potpunijem podudaranju i u što vjernijem uzajamnom potvrđivanju. Kršćanska vjera mora postati istinska kultura jer, kako je istaknuo papa Ivan Pavao II., »vjera koja nije postala kultura, vjera je koja nije prihvaćena potpuno, nije shvaćena cjelovito i nije življena vjerno«.²³

22 Usp. *ibid.*, 15.

23 IVAN PAVAO II., *L' Osservatore Romano*, 28. lipnja 1982., 1–8, cit. u: BOZANIĆ, Anton, *Kultura i vjera – korijeni civilizacije i put nove evangelizacije. Dijalog između vjere i kulture, Obnovljeni život*, 52, 1997., 6, 522.

O tim dvama temeljnim aspektima odlučujuće ovise budućnost i plodnost kršćanske prisutnosti u svijetu danas i sutra: o čistoći evanđeoske poruke, oslobođene svega što nije ona, i o čistoći čovječstva ili ljudskosti njezinih nositelja, o njihovoj plemenitosti, otvorenosti, oslušivanju, razumijevanju i poštovanju braće ljudi i svakoga, pa i najmanjeg, dobra u njima. Odsad unaprijed neko »dekorativno kršćanstvo više nije dovoljno. Vjera mora biti realna, praktička, živa vjera.«²⁴ Danas »vjerovati u Boga mora značiti živjeti na takav način na kakav život ne bi mogao biti življen da Boga nema. Tada će zemaljska nada u Evandjelje moći postati životvornom snagom vremenite povijesti.«²⁵ »Ako jedno novo doba civilizacije... mora nadoći, najdublji će zahtjev jednoga takvog doba biti posvećenje svjetovnog života, oplodnost društveno–vremenite egzistencije duhovnim iskustvom, kontemplativnim energijama i bratskom ljubavlju.«²⁶ Dok se god ne dostigne određena »kritička masa« istinski ljudskog i praktičnog svjedočenja, dok god vjera što većeg broja kršćana doista ne postane *kulturom svetosti*, nema velike nade za obraćenje svijeta. Uostalom, svako obraćenje počinje od samoga sebe. Kriza duha u koju su ušli i svijet, i kršćani, i sama Crkva, tako je dubokih razmjera da će izlaz iz nje moći biti jedino korjenit – ili ga neće biti. Kršćani su tijekom povijesti u prevelikom broju dali ljudima bijednu ili blijedu sliku o sebi i o svojoj vjeri, a ljudi su to nažalost najčešće shvatili ne samo kao lažno svjedočanstvo nego i kao nevrijednost kršćanstva.²⁷ Ta tragična zabuna traje do danas i odgovornost za nju je upravo nemjerljiva. Kršćanima bi jedna od prvih obveza morala biti briga da svojom nevrijednošću ne zasjenjuju uzvišenu vrijednost kršćanstva, da ne budu obljutavljela sol, vrijedna jedino toga da se baci i da je ljudi pogaze (Mt 5,13).

Samo govoriti ljudima, pa i kršćanima, kako moraju ljubiti a ne uvjeriti ih prije svega da su ljubljeni od Boga, posao je najčešće jalovih rezultata. Ulijevati u ljude neka znanja o tome a ne razvijati u njima o tome *svijest*, koja je dublja i važnija od svih racionalnih spoznaja, obično je uzaludan posao. Ljubav nije samo izvor ili početak duhovnog života nego i njegov najviši domet, plod sazrijevanja svijesti, duhovnog uspona i rasta, meditativnog i kontemplativnog stava i doživljavanja cjelokupne realnosti i svijeta, a na najvišim stupnjevima i mističnog uranjanja u božansko. Kako je izvrsno pokazao Henri Le Saux,²⁸ buđenje sebi i Bogu, osvješćivanje, produbljivanje svjesnosti, prosvjetljenje, za koje kršćani mole Duha Svetoga, nisu tek jedan od nezaobilaznih temelja duhovnog života, nego kamen temeljac na kojem se on gradi. Prije svakog poučavanja i apeliranja na racionalno i mentalno, valja *senzibilizirati*

24 MARITAIN, Jacques, *La signification de l'athéisme contemporain*, 42.

25 Ibid., 42.

26 Ibid., 39.

27 Usp. BERDJAJEV, Nikolaj, *O vrijednosti kršćanstva i nevrijednosti kršćana*, u: KRIBL, Josip, ur., *Misli uz Berdjajevljevu »Vrijednost kršćanstva i nevrijednost kršćana«*, Zagreb: Nadbiskupski duhovni stol, 1981., 10–56, i Đakovački Selci: Župni ured, UPT, 1989.

28 Usp. LE SAUX, Henri, *Éveil a soi, éveil a Dieu*, Paris: Le Centurion, 1971.

ljude, potaknuti ih na to da se što više osvijeste i osjete stvari, potrebno je poticati njihovu vjeru i njihov kontemplativni i meditativni stav prema životu, ljudima i događajima, prirodi i njezinu Stvoritelju. Tako je postupao i Isus, stavljajući vjeru i založenost čovjeka ispred spoznaje: »Ako tko hoće vršiti volju Njegovu, prepoznat će je li taj nauk od Boga« (Iv 7,17); »Ako *ustrajete* u mojoj nauci... upoznat ćete istinu« (Iv 8,31); »Tko *čini* istinu dolazi k svjetlosti« (Iv 3,21).

Ovaj neprolazni uzor u potpunom je skladu, možda paradoksalno, s jednom drukčijom, novom pedagogijom kakvu treba naše vrijeme. Nasuprot zastarjelim, žalosno uhodanim i preživjelim pedagoškim shemama i šablonama, koje se održavaju snagom inercije, rutine, odsutnošću potrebnih znanja i znatnim nerazumijevanjem psihologije i mentaliteta suvremenog čovjeka, napose mladih, nova evangelizacija, apostolat, kateheza i pastoral, trebaju punu renesansu kršćanskog duha na tragu Evanđelja i Drugoga vatikanskog sabora.

Kao što je već istaknuto, danas je prijeko potrebno prenositi u svoj njezinoj čistoći bit evanđeoske objave, bez ikakvih povijesnih, psiholoških i drugih natruha i opterećenja, te svjedočiti za tu objavu što čišćom ljudskošću, plemenitošću i svetošću života. Tome valja dodati i korjenito »podanašnjenje« pristupa, metoda i postupaka uz korištenje, a ne otklanjanje, svih modernih tehničkih i drugih sredstava, koja tu objavu i to svjedočenje mogu približiti suvremenom čovjeku. To dakako otvara čitav jedan svijet pitanja i problema o kojima sad ovdje ne može biti govora. Pritom se ne smije zaboraviti jedno: sve što je u neskladu s ta tri temeljna zahtjeva djeluje odbojno i odvraća ljude od vjere, Crkve i Kristova evanđelja. Toga moraju biti danas svi svjesni, napose propovjednici i vjeroučitelji. Njihova je odgovornost tu neizmjerljivo velika. Pri svakom postupku i izgovorenoj riječi oni bi se uvijek morali pitati: 1) je li ono što kažem u punom skladu s važnim, bitnim, evanđeoskim porukama; 2) kako ja to kao čovjek i kršćanin u ovome trenutku i inače svjedočim i potvrđujem; 3) na koji način, primjeran ili ne, sve to činim za one koji me slušaju i gledaju.

Na kraju, valja shvatiti da duhovni život nije neki zasebni, od običnog, svakodnevnog života i njegovih zbivanja odijeljeni sloj življenja. On nije izvan njega nego u njemu. Ako je autentičan, duhovni život prožima sve naše življenje i djelovanje. On je probuđenost sebi i Bogu, ispunjenost sviješću o nazočnosti Božjoj u svim trenutcima naših dana. Duhovno živjeti znači biti svjestan Božje prisutnosti i onoga što jesmo, što radimo i kako živimo, u svakom trenutku. To također znači istinski ljubiti Boga i brata čovjeka. Pritisnut nužnostima egzistencije, svakidašnjim problemima i potrebama, suvremeni čovjek olako zaboravlja na Boga i na svoju dušu. Egzistencija potiskuje esenciju. To rezultira bijegom od vlastite dubine i nutrine, zamračenjem pogledâ, duhovnim drijemežom, rastresenošću i zanemarenošću. Osvajanje svijesti o nazočnosti Božjoj, kako su to pokazali već stari kršćanski mistici i sveti ljudi, predstavlja već samo za sebe čitav jedan veliki, koliko jednostavni toliko i uzvišeni duhovni

program.²⁹ Suvremenom bi čovjeku i njegovu mentalitetu razumijevanje duhovnog života, ne kao jednog odviše zahtjevnog i odjelitog segmenta u životu, namijenjenog rijetkima ili izabranima, nego kao integralnog dijela svakidašnjeg življenja, namijenjenog tome da ga uzdigne, oplemeni i čak učini lakšim i ljepšim, moglo biti osobito blisko. Kršćanska i napose katolička duhovnost europskoga Zapada učinila je na tom polju već velike korake. Postoji o tome ne samo već znatna literatura kao rezultat sustavnih istraživanja i bogatog iskustva,³⁰ nego i živo gibanje u uskoj suradnji svećenstva i laikata koje, unutar optimalnih i raznolikih oblika spontanog i organiziranog okupljanja, daje znatne plodove. Razvijene su i posebne metode i tehnike rada, a sve to čini dio *nove evangelizacije*.³¹ Crkvi u Hrvata bila bi od silne pomoći na tom području iskustva univerzalne Crkve, posebno ona iz europskih zemalja. Velik je to izazov i odgovornost u našem trenutku duha na putu u novo tisućljeće.

THE MOMENT OF THE SPIRIT AT THE TURN OF THE MILLENNIUM

Ivan SUPIĆIĆ

Summary

At the turn of the millennium modern man is encompassed by positivism and the technical advancement of civilisation especially the in the west. As such humanity is losing more and more of its metaphysical and historical roots. The primary task today is the complete rehabilitation of the spiritual and human elements of a person. Following the historical debacle of atheistic humanism the answer lies in a deeper theocentric and integral humanism that would encompass the whole of each and every person. The requisite for this can be found in the Scriptures and the Second Vatican Council with the emphasis being on a spiritual revival focusing on the spiritual deepening of each and every person.

29 Usp. HERMAN, Nikola, *Bog nadohvat duše*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost i Hrvatski karmelićani, 1986., 54–59.

30 Usp. primjerice, GRŪN, Anselm, *Petit traité de spiritualité au quotidien*, Paris: Albin Michel, 1998.

31 Usp. primjerice, BOZANIĆ, Anton, *Evangelizacija i sadašnja nova evangelizacija*, u: *Obnovljeni život*, 54, 1999., 1, 111–116.

